

Dana DUMA

Truffaut, un mit cinefil

Abstract

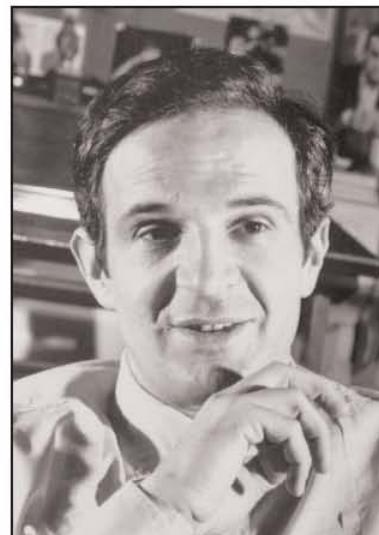
The article analyzes the book François Truffaut. The Man who Loved Movies, a passionate incursion into the work of the famous French film director François Truffaut.

Keywords: François Truffaut, cinema, La Nouvelle Vague

O coincidență readuce în atenția cinefililor figura cineastului francez François Truffaut: în 2009 se împlinesc 25 de ani de la moartea lui și 50 de ani de la debutul său spectaculos, în cadrul festivalului de la Cannes, unde câștiga Premiul pentru regie cu *Cele 400 de lovitură*. Cu aceste „lovituri” începea cea mai energetică mișcare de înnoire în cinematograful francez rămasă în istoria cinematografului sub numele de *Noul Val* și tocmai de aceea era normal ca figura fondatorului său să fie din nou omagiată, reevaluată, evocată. Icoană cinefilă și printre împătimijii filmului de la noi, Truffaut devine, în acest context, pentru prima oară, subiectul unei cărți semnate de un critic român: Magda Mihăilescu. Impresionanta sa lucrare *François Truffaut. Bărbatul care iubea filmele*¹ nu este însă o carte conjuncturală. Se poate spune chiar, fără a exagera, că este o creație de-o viață pentru că autoarea a consacrat mulți ani cercetării operei

acestui cineast transformat în mit cinefil. A rezultat o carte pasionantă, care nu cade în păcatul plasării pe un soclu inaccesibil a eroului său și nici nu se mulțumește cu statutul de exercițiu de admirare. Paginile volumului reușesc un portret viu al celui care „a tulburat apele modernității” și a devenit modelul acelora care au încercat, și pe alte meridiane, să reformeze cinematograful.

Este oare Truffaut un regizor supraevaluat? A profitat el cumva de poziția lui de șef de mișcare și de reputația sa de publicist cucerind o poziție la care nu ar fi ajuns grație valorii filmelor sale? Se poate spune că el este, de fapt, mai puțin fascinant decât „ideea lui circulând nestingherită prin lume” (vorba poetului)? Sunt întrebări pe care criticii și cinefilii foarte avizați și le-au pus uneori, cărora cartea le dă răspunsuri pe cât de competente, pe atât de subtile.

Fără să facă paradă de erudiție, autoarea știe totul despre subiectul ales: de la detaliile biografiei cineastului, până la contextul cultural și cinematografic în care el s-a afirmat, de la scrisurile sale (publicate sau nu), până la ceea ce s-a scris despre el. Este rezultatul unei pasiuni constante și obsesive (în sensul bun al cuvântului), dar și al unei șanse de a avea de-a face cu o operă încheiată, aparținând, în plus, unui cineast – publicist care și-a explicat în diferite oca-

1. François Truffaut. *Bărbatul care iubea filmele*, Ed. Curtea veche, București, 2009.

zii și forme propria opera și care, în momentul în care a aflat că boala l-a transformat într-un condamnat la moarte, și-a rânduit sistematic impresionanta arhivă. La această admirabil de ordonată arhivă a avut acces autoarea, grație unei alte șanse, declanșată de întâlnirea cu doi apropiati ai lui Truffaut. Ea mărturisește: „La festivalul de la Clermont- Ferrand, în capitala vulcanicei regiuni Auvergne, într-o iarnă îngăduitoare, i-am cunoscut pe Jean-Pierre Léaud (actorul fetiș al regizorului-n.n.) și pe Suzanne Schiffman, una dintre cele mai statornice colaboratoare ale lui Truffaut. Au fost primii care m-au încurajat în încercarea mea, sfios exprimată, de a mă angaja într-o cercetare a creației autorului *Celor patru sute de lovitură*, în ciuda unui serios handicap... Datorită celor doi am ajuns în preajma unui om de o infinită delicatețe și solicitudine, doamna Madeleine Morgenstern, fosta soție a artistului. După moartea acestuia a preluat, conform voinței testamentare, conducerea societății *Les Films du Carosse*, având-o mereu alături pe Monique Holbeck, blânda, generoasa Monique, fostă asistentă a lui Truffaut. Timp de mai mulți ani, ori de câte ori mă întorceam la Paris, după un festival, revineam în străduță Robert Estienne numărul 5-nu departe de Rond Point des Champs Elysées, unde mi s-a deschis nu numai ușa arivelor, a bibliotecii, ci și drumul către co-

laboratorii lui Truffaut, scenariști, directori de imagine, monteuze”.(pag 243)

Magda Mihăilescu a valorificat inspirat aceste șanse, în beneficiul cinefililor care pot urmări acum un portret „cu rezoluție mărită”, cum spunem azi, al cineastului atât de prolific și efervescent. După ani de studiu a acestei arhive, după ce i-a văzut și răsvăzut filmele, autoarea face acum lumină în zone de maxim interes ale „continentului Truffaut”. Una dintre aceste zone este, desigur, biografia propriu zisă a regizorului. Fără a vâna amănunte picanțe, Magda Mihăilescu marchează intelligent momentele șanselor lui Truffaut. Chiar și neșansa, aceea de a fi copilul din flori al unei mame care nu l-a copleșit cu afectiunea ei, s-a transformat într-o șansă, aceea de a inspira povestea eroului adolescent care fugă de acasă și din Centrul de supraveghere al minorilor în *Cele 400 de lovitură*, cel mai admirat titlu din filmografa sa. Apoi, dintre șansele propriu zise, autoarea oferă locul cuvenit căsătoriei cu Madeleine Morgenstern al cărei tată, un bogat distribuitor, l-a ajutat să-și doneze propria casă producătoare, *Les films du carosse* și să facă, practic, numai filmele dorite. Și primul său succes său la Cannes a fost urmarea unei șanse: inovațoarea peliculă a lui Alain Resnais *Hiroshima, dragostea mea*,(care ar fi avut mari șanse să eclipseze prima sa operă) a fost scoasă din concurs de însuși ministrul cul-

turii, André Malraux, îngrijorat că americanii ar fi putut să se ofenseze privind pe ecran dramele declanșate de lansarea primei bombe nucleare.

Cartea face lumină și în privința rolului lui Truffaut în afirmarea „noului val” francez, a raporturilor sale de camaraderie, complicitate și apoi de ostilitate cu unii dintre regizorii integrați mișcării cu efecte estetice decisive. Dacă se știau destul de multe despre relația de discipol-maestru dintre criticul André Bazin și Truffaut, la noi s-a scris mai puțin despre gâlceava dintre cineast și colegul său Jean-Luc Godard. Conștient de contribuția sa mai importantă la reformarea limbajului cinematografic, Godard s-a simțit eclipsat de figura de „șef de școală” a lui Truffaut, statut câștigat și cu ajutorul contribuților teoretice și publicistice mai substantive ale celui din urmă. Ostilitatea prelungită până la sfârșitul vieții s-a datorat și diferenței de atitudine politică, Truffaut fiind iritat de excesele stângiște și maoiste ale contes-tatarului său. Sunt citate declarații ale celor doi, dar și prețioase scrisori în care sunt lămurite etapele „războiului” dintre cei doi cineasti. Se fac referiri și la „răcirea” relațiilor cu ceilalți compoñenți ai mișcării *Nouvelle Vague* care i-au reproșat că s-a „îmburghezit”, invaduoși probabil pe relativ privilegiata lui poziție în sistemul de producție francez.

Despre raporturile lui

Truffaut cu revista care l-a lansat, *Cahiers du cinéma* găsim, de asemenea, comentarii asupra momentelor importante, de la textele cu valoare de manifest (în primul rând *O anume tendință a cinematografului francez*, din 1954) până la cronicile, uneori nedrepte, apărute în paginile publicației, la filmele regizorului. Autoarea face o analiză calmă, inteligentă și nuanțată a *Noului Val*, creația majoră a acestei reviste. *La nouvelle Vague* a avut soarta morților tineri. Pentru că s-a stins repede, legenda a luat-o înaintea istoriei, pregătindu-i destinul de subiect al nostalgiei. Este un mit fără răbdare, așezat grabnic, dar pentru totdeauna, în calea încercărilor de a analiza la rece un capitol din istoria culturii... *Noul Val* oferă ciclic, prilejul unor sondări ale momentului în care, după triumful lui Truffaut, după recunoașterea lui Godard, Rivette, Rohmer, Chabrol, amintirii tineri, veniți din cinematcii, fără nicio ucenicie pe platouri – cum cerea tradiția – au țâșnit în cinematograful francez, au bătut străzile cu un aparat pe umăr și un mic subiect în cap, departe de „scenariile literare ale consacrațiilor academizați, de studiouri, de luminile meșteșugite. Numele multora dintre ei nu mai există decât în inventarul pedanților, filmele-nici atât, dar febrilitatea debutanților spune multe despre formidabila infuzie de energie proaspătă, indusă de nebunii de la *Cahiers du cinema*” (pag. 60).

Cu o justă dozare a tonu-

lui între admirăție și luciditate sunt redactate și paginile consacrate operei propriu zise, analizate dintr-un unghi al privirii care urmărește „un du-te vino al invariabilelor” în opera lui Truffaut. „Si-a numit sistemul de analiză” Filmele lui François Truffaut vorbesc între ele” pentru că opera cineastului are o configurație aparte: „Alunecă, într-o neîncetată cărăușie, motive: utopia jocului (în dragoste, dar nu numai”, seducție uneori tragică a eroului truffaldian; chemearea definitivului într-o lume a provizoriului; personaje – femeia magică, dar și (auto)distructivă, bărbatul vulnerabil, copilul cu pielea de mic tăbăcită, prezent peste tot; obiecte-fotografii, adeseori nefaste, scrisori, maldăre de scrisori, cărti-refugiu, dar și cărti-liman al vieții” (pag. 76). Folosind această grilă, autoarea analizează cu subtilitate și finețe filmele și perechile de filme (vezi, de pildă, *Jules și Jim* și *Cele două englezoaice și continentul*). Aceste pagini, mai ales din capitolele *Chemarea*

definitivului... și *Camera și stiloul*, îl fac pe cititor să descoreze legături nebănuite între povești, eroi, replici, din pelicule diferite. Prefereatele mele rămân pasajele care demonstrează că pentru Truffaut filmele și cărțile erau mai importante decât viața. Poate că tocmai de aceea regizorul a decis să joace el însuși rolul personajelor care susțin această idee, în *Noaptea americană* și în *Camera verde*. Nici un cineast nu a livrat atât de generos cheia de acces între viață și opera sa, nu a a mers atât de departe în declarația de dragoste făcută propriei profesii. Tocmai de aceea Magda Mihăilescu și-a intitulat cartea *François Truffaut. Bărbatul care iubea filmele*, o incursiune într-o operă care colcăie de repere și citate cinefile, în care autobiografia e sinonimă cu cinefilia. Merită, deci, stimați cinefilii, să parcurgeți neapărat paginile acestei cărți dedicate aceluui unic cineast care susține că „filmele sunt mai armonioase decât viață”.